

گرنگى ئابوورى له ژيانى ژاندا

ن.رەسول قادرى

رژيان لى نەگرن، دەتوانن له بواری جۆراو جۆردا شانبەشانی پىپاوان كاربەكنو دەورى خۇيان بگيرن.

تەو ژنانەى كە داھاتىيان ھەيپە دەتوانن لەسەر پيئي خۇيان راوەستو جگە لەوە وەزعی داھاتی تەو بنەمالئەيە كە ھەردوو (ژنو پىپاو) كارەكەن، لە چاوا تەو بنەمالئەى كە تەنبا يەكئىكئىيان داھاتی ھەيە، باشتەر. ئەو ژنانەى كە لە بارى ئابوورىيەو بە باوكيان، بە برايان بە مېردەكانيان بەستارەن، نە تەنبا ھېچ كارو داھاتيان نېيە، بەلكو داھاتوويەكى ناوون چاوەرژيان دەكاو لەو ئاسۆ ناوونو تارىكەدا، كە ھېچ ھويوئەك بەو داھاتوويانى تېدا بەدى ناكرى، ژيان تېپەر دەكەن.

لە لاىەكى ديكەرە ژنانى شاغل (تەوانەى كارەكەن) بە پىرئىكى ئاواترەرە سەيرى روودارە كانو ئالوگۆرە كانى نىسو كۆمەل دەكەن. لە بەرانبەر گېرگرفتەكاندا خۇراگتو بە توانانترن خۇيان باشتەر لەگەل كۆمەل دەگۆنجين، ئەو راستىيە ھەر كەوتوو ئەو ژنانەى كە لە كوچى مالا ھاتوونەتە دەرى روويان كۆدۆتە بازارى كار، ھەرلپان داو بەرنامە رېژيەكى رېك و پيئەك لە ژيانى خۇياندا پيئەك بېنن كە ئەو بەش نەوئەك نەزم بەكۆك لەو ھۆكارە گرنگانە كە دەبنە ھۆى ئازارو ئەزبەت ليدانى ژنان لە لاين مېردەكانيانە، ھۆى ئابوورىيە. ئەو ژنانەى كە لە بىارى مائىيەو بەستارونەتەرە بە مېردەكانيان، لەبەر نەبوئى ئاسۆيەكى روون پاش جىباوونەرە، بۆيە مەجبور دەبن ھەموو تەو ئەشكەجانە قىبول بەكەن و ملكەچى مېردەكانيان بىن، پىپاوانىش كە ئەو دەزانن، بە كەيفى خۇيان ھەلئەسوكتومان لەگەل دەكەن و ئازارىيان دەدەن. زۆر جار مردنى مېرد لە مائىكدا دەبیتە ھۆى سەرلئىشوانى ئەو بنەمالئەيە، ھۆى سەرکەيش ئەو بە كە ژن چارو لە دەستى مېردەكەيەتى و بۆ خۆى كارو داھاتىيىكى نېيە، ھەر ئەو بىن داھاتىيە، تووشى سەرلئىشوانى دەكات.

چونكە ئەو پالپىشتەى كە بۆيوى خۆى و مندا ئەكەنى لە بازارى كاردا و دەست دەھيئا، لە دەست داو، ئەو لە ھالئەكدايە ئەو ژنانەى كە كارەكەن زۆر بە ئاسانى دەتوانن لەگەل ئەو موسيەتەنە خۆ بگۆنجين و نەھيئەن شىرازى مائىيان بە نەمانى ھاوسەرەكانيان تىك بەچى و تىدەكۆش ئابوورىيان ھەك پىشسو ھەل سوورين.

تەزموون نىشانيدارە ئەو ژنانەى كە بۆخۇيان داھاتيان نېيە، رادە داخاويان لە مېرد زۆرتەرە كە مەتر ھەول دەدەن بەرنامەيەكى رېك و پيئەك بۆ دابىنكردنى پىداويستىيەكانيان دابريشون، نەزەش

مندا لائى مەراكىش كە لە خوار تەمەنى 10 سالىيەرە زىساتر لە يەك ملىون كار دەكەن و رۆژانە بەشدارى جوموئى ئابوورى واكەيان دەكەن، ھەررەھا 80% ئەم ژمارەيش لە بواری كشتوكال كارەكەن. ھەررەھا ئەوانى تر بەناو شارەكانى ئەم واكە بۆلويونەتەرە و كارى جۆراوچۆر دەكەن.

لە 90% مندا لائى تىشكەر لە مەراكىش لە نېوان تەمەنى 10 سالى تىكاو 14 سال دايبە و لە 80% لە خويندو پەررەرە بىن بەشون و 96% لەگەل خېزانەكانيان ژيان بەسەر دەبن چونكە ئەوانىش بە دەست ھەژارى نەدارى بارى سەختى ژيان لە مەراكىش ئەنالىئن.

بارى سەرنج:

ھاوسەرىتى و تەمەنى خوار ياسا

كازم عەلى - چەمچەمال

لە بەندى سىيەم لە مەسادەى ھەشت لە ياساى بىارى كەسايەتى ژمارە (188)ى سالى 1959 ھاتوورە دەلئەت ئەگەر كەسەك تەمەنى پازدە سالى تەواو كردد و تواناى جەستەي ھەبوو دواى رەزامەندى وەلبيە شەرىيەكى داوود ئەوانى رىنگە بە ھارسەرىيەكى بەدات بە مەرچ ئەو كەسەى پيئە ناورەتە پازدە سالىيەرە بالق بوونى شەرى و تواناى جەستەي ھەبىت، كەواتە ياساى بارى كەسايەتى گرنگى بە تواناى مەزۆف داو وەكو مەرچى ھارسەرىيەى زۆر گرنگى بە تەمەنى ھەژدە سالى نەداو ئەگەر مەزۆف تواناى جەستەي ھەبىت كە بئوانىت كارى ھارسەرى و خىزانى بە ئاسانى ئەنجام بەدات، بەلام ئەو بە چىگە سەنجە كە داوود بەرپەزەكان تەنها تەمەنى ھەردوو ھاوسەر (ژنو پىپاو) بە ھەند وەرەگەرن و ئەگەر لە خوار ھەژدە سالىيەرە بىت رىگەيان پىندان، ئەواتە كە لە ھەرەوى دادگا مەرە برىنيان ئەنجام دايتت، لە تەمەنى ياسايدا نەين رەتدەكرىنەرە، چونكە تەنها تەماشاش تەمەنەكانيان دەكرىت بۆيە لىيان ناپرسىتەرە، ئەمەش بى ئەو بەرچاوى ھەندئ شت بكرىت وەكو ئەو بە ھەرەوى كە داوود ئەنجام دراو و ھەردوو رەگەزەكە تواناى

پشكىنەرىكى گشتى لە ھەزارەتى كارى مەراكىش دەلئى: ئىنە سەزىمىرمان كرددە كە 680 ھەزار تاكو يەك ملىون مندا ل لە واكەمان لە بوارە جىسا جىكان كارەكەن بۆ ئمونسە لە 80% ئەم ژمارەيش لە گوندەكان سەركەرمى كارى كشتوكالين، بەلام ئەم ئامارە مەرچ نېيە وەك خۆى مېئىتەرە چونكە لەگەل نەبوونى ياساىيەكى تايبەت سئوردارىت بۆ سىستەمى پەررەرە و فېرگرددو نەبوونى ئاستى رۆشنىرى تەواو لە بارى ھەلئەسوكتە مندا لائى مەراكىش و سەختى ژيان و بىارى ناھەموارى كۆمەلايەتى و تىكەل بە كەمى داھاتى ھەر خىزانىك لەم واكە خىزانەكان ناچار دەكات كە

بارى سەرنج:

سەربازى ياخود خانەنشىنى وە ئەگەرى گۆرئىكارى چارەنوسى رۆيى عىراق و ئايندى كوردستان، بۆيە پىويستە وەزارەتى داد لە ھەرىمى كوردستان چارەئىرى ھاوولتپان بكات و ئەو كەسانەى تەمەنمان ئەگەيشتەرە كاتى ياساى (ھەژدە سال) و ھارسەريان گرتوورە ياخود داواى ھارسەرى گرتن دەكەن. پىويستە مۆلەتپان پى بدرئ و بۆ ئەو مەبەستەش ئەبىت ئەو كەسانەى لە بواری كۆمەلايەتى و پزىشكىدا پسۆر پىشنىيار و تىيىنى بەرز بەكەنەرە و ھەولى چارەسەر كرددنى ئەو كىشە و گېرگرفتانەى دووچارى ژمارەيەكى زۆرى دانىشتوانى ھەرىمى كوردستان بوونەرە بە ھۆى مانەرەى دەسە لائى دىكتاتورىيانەى رۆيى عىراقەرە.

مندا لاكانيان جەنە ژىر بىارى قورسى ئەم كارانەرە بىن ئەو بەر پىر لە پاشە رۆژى مندا ئەكانى خۇيان بەكەنەرە و كارىگەرى سلبىياتى ئەم كارە لىك بەدەرە، ئەمەش واى لە سەرمايەدارو خاوەن كارگەكان دەكات كە ئەم ھەلە بۆرەنەرە بۆ خۇيان! يەكئەل لە تويزەرەكانى كۆمەلايەتى لە مەراكىش دەلئى: سەزىمىرمانەكان بەپيئى پىويست نىن ھەندئ لە لىكۆلئىنەرەكان دەريان خستەرە كە نزيكى يەك ملىون مندا ل كار دەكەن بەلام مەترسى لەو دابىيە مەترسى لەو دابىە كە سى ملىون مندا لى تر ناچنەرە بۆ قوتابخانە بۆ پرۆسەى خويندو ئەو بەش ھىندى تر رىژەى مندا لائى ئىشكەر بەرز دەكاتەرە ھەررەھا لىپرساوىكى مافى مەزۆف لە مەراكىش ئاوا ياسا لە مندا لائى مەراكش دەكات. بە راستى كار كرددنى مندا ل كە تەمەنىكى كەمداو لە بىارىكى ئەو ھادا كارىگەرى لەسەر جەستە و لەشى ئەم مندا لائە دەكات و بارى دەروونىيان ئالوژ دەكات جگە لەرەش لە خويندو لە پرۆسەى قوتابخانە بى بەشيان دەكات، فراوانبوونى كىشەكە و زىادبوونى لاينەرە رەخنەگرەكان وەك رىكخراوى مافى مەزۆف حكومەتى مەراكىشى ناچار كرددە كە بىر لە چارەسەرىيەك بكاتەرە بۆ كىشەكە. بۆ چارەسەر كرددنى ئەم ديارەيەش بەباشى دەزام بلىم كە لە واكەى مراكىش سەرەتا لە بنى كرددنى ھەژارى نەدارى دەست پى بەكەن دواى ئەويش بەرز كرددنى ئاستى ھوشيارى دايبك و بارى ئەم مندا لائە لە كۆتساى پىم بەشە جىبە جىكرددنى ياساى قەدەمە كرددنى كار بۆ تەمەنى خوار لە 15 سال بەقرار بىت.. لەگەل ئەم چارەسەرەنە كارەكەش دەگۆرپت.

بە بۆنەى 8 ئادار لقى كوردستانى كۆمەلەى ھىواى عىراقى و چەند ئاھەنگىك

لە رۆژانى (10/3، 11/3، 12/3، 13/3) لە گوندى بەحەرەكە و كۆمەلگەكانى پىزىن و دارەتوو كەسەنەن كە سەر بە پارىزگای ھەولنر و بە بۆنەى (8) ئادار رۆژى جىھانى ئافرەتان لقى كوردستانى كۆمەلەى ھىواى عىراقى چوار ئاھەنگى ساز كرد.

لە ھەر بەكئەل ئەم ئاھەنگانە خاتوو سۆزان ھەمەد بەرپۆبەرى پىرۆزەى قۆرخكردنى وشكانى كە سەر بە لقى كوردستانى كۆمەلەيە بە ھاوكارى رىكخراوى جىھانى بۆ دابىنكردنى خۆراك (WFP) جىبە جىتە دەكات، گوتارى پىشكەش كردد و گرنگى ئەم پىرۆزەيەى كە (67) گوند و (9) كۆمەلگا لە پارىزگای ھەولنر دەرپەزەرە، بۆ ئامادەبووان روون كرددە. ئەم پىرۆزەيە پەز بەسەر خىزانە بى سەرپەرشتەكان دا بەش دەكات، بە مەبەستى بەخىو كرددن و سوود وەرگرتن لە بەرپۆبومەكانيان. ھەررەھا لە ميانى ئەم ئاھەنگانە لە لاينە ئافرەتانى كارمەند لە كۆمەلە دەقە بنچىنەيەكانى رىكەوتننامەى زالبوون بەسەر ھەموو شپۆرەكانى جىكارى دژى ئافرەت كە لە لاينە (UN) ە بەسەند كراو، بۆ ئافرەتانى ئامادە بوو روونكارىو وە كارەسانى دلتەزىنى (8) ئادار سالى (1908)يان بۆ باسكرا.

جگە لەمەش لە ئاھەنگەكانا نوينەرە ئافرەتانى گوتەيان پىشكەش كردد و ھەررەھا بە سرود و گۆرانى و شىعر و پەخشان خويندەنەرە و پىشكەش كرددنى شانۆگەرى ئەم ئاھەنگانە دلگىرتو كارىگەرتر بوون. ئەو بە شاپانى باسە بەرپۆزان سەزۆكى لقى كوردستانى كۆمەلە و سكرتېرى كۆمەلە و ئەندامانى دەستەى كارگېرى و سەزۆكى دەستەى كارگېرى و دارايسى و بەرپۆبەرى نووسىنگەى لق لە ھەولنر نوينەرەنى رىكخراوى (WFP)، ھەر جارى لە ئاھەنگىك ئامادە بوون. لە ھەر چوار ئاھەنگىش بەرپۆبەرو مامۆستايانى قوتابخانەكانى ئەم گوندو كۆمەلگاپانە و ژمارەيەكى بەرچا لە ئافرەتان ئامادە بوون. لە چەند لاينەنىكەشەو بروسكى پىرۆزىيە رەوانە كراو. لە كۆتايى ھەر ئاھەنگىكشدا لقى كوردستانى كۆمەلە، پۆستەرىكى لە چوارچىوەى دەقە بنچىنەيەكانى رىكەوتننامەى زالبوون بەسەر ھەموو شپۆرەكانى جىكارى دژى ئافرەت پىشكەش بە كارگېرى قوتابخانەكانى ئەم گوندو كۆمەلگاپانە كرددو.

چەند سەرنجىك سەبارەت بە كۆرەكەى يۆبىلى زىرپىنى كۆمەلەى ئافرەتان

عەبدوللا شەرىف

مايەى شانازىيە كە لەو رۆژگاردە كۆمەلەى ئافرەتانى كوردستان لەو بۆنەيدا لاپەرە گەش و پر لە خەباتى سەخت و قوربانى بەنجا سالى ئەو رىكخراو تىكۆشەرە ھەلبەتەرە و ئافرەتانى كوردستانىش زياتر بە ئاشنا بوون و شارەزايى ئەو خەباتە درۆز خاينەن ھان بدريئ زۆر بەخستەرەيش بووین كە (5) خوشكى خەباتگېر (خاتوو فرىشتە، ھەيبەت، مامز، سەكىنە، دايبكى ئازاد) تىيدا خەلات كران لەگەل ئەو ھەداخو كۆرەكە چەند سەرنج و تىيىنەيەكى رەخنەگرانەى لىن كەوتەرە تىنەش بە مەبەستى ھانداو و چارەسەر كرددنى ئەم كەم و كورتىيانە دەباخەينە روو.

تەو ھەرى يەكەمى كۆرەكە برىتى بوو لە مېژووى بەنجا سالى كۆمەلەى ئافرەتانى عىراق بە زمانى ھەرىيەى خۆبىراو و زۆرىيەى كاتەكەى بە فىرۆ برد. چونكە بىجگە لە درۆزىيەكى ئەك ھەر ئافرەتە نەخۆبندەرەكان بگرە زۆر لە خۆبندەرەكانىش تىينە كەيشوون تەننەت ئەو پىنج خوشكە كە كورتەيەك لە ژياننامەكانيان خۆبىراو و خۇشيان لە خەباتى خۇيان تىنە گەيشن.

